

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 8. juni 2023 av Høyesterett i avdeling med

justitiarius Toril Marie Øie
dommer Kristin Normann
dommer Henrik Bull
dommer Borgar Høgetveit Berg
dommer Knut Erik Sæther

HR-2023-1063-A, (sak nr. 23-033512STR-HRET)
Anke over Agder lagmannsretts dom 25. oktober 2022

A (advokat John Christian Elden)

mot

Påtalemyndigheten (sjefen for spesialenheten Terje Nybøe)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Bull:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder utsagn fra en instruktør under en sanitetsøvelse på Politihøgskolen. Spørsmålet er om de rammes av straffeloven § 298 om seksuelt krenkende adferd.
- (3) A ble 16. desember 2021 ilagt et forelegg på 10 000 kroner for i ord eller handling å ha utvist seksuelt krenkende eller annen uanstendig adferd i nærvær av eller overfor noen som ikke hadde samtykket i det. Han vedtok ikke forelegget, og saken ble brakt inn for tingretten.
- (4) Vestfold tingrett avsa dom 9. mai 2022, der A ble frifunnet under dissens. Mindretallet, fagdommeren, mente at forholdet ble rammet av straffeloven § 298.
- (5) Påtalemyndigheten anket til Agder lagmannsrett over rettsanvendelsen. Lagmannsretten, som behandlet saken skriftlig, avsa 25. oktober 2022 dom med slik domsslutning:
- «A dømmes for overtredelse av straffeloven § 298 bokstav b til en bot på kroner 12.000,- eller hvis boten ikke betales, en straff av fengsel i 12 dager.»
- (6) Lagmannsretten var altså enig med mindretallet i tingretten. A har anket til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens rettsanvendelse.

Mitt syn på saken***Generelt om straffeloven § 298***

- (7) Anken gjelder lagmannsrettens konkrete rettsanvendelse. Det er likevel hensiktsmessig først å si noe om den generelle lovforståelsen.
- (8) Straffeloven § 298 lyder slik:
- «Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som i ord eller handling utviser seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd
- a. på offentlig sted, eller
- b. i nærvær av eller overfor noen som ikke har samtykket i det.»
- (9) I denne saken er det bokstav b – «i nærvær av eller overfor noen som ikke har samtykket» – som er aktuell.
- (10) Bestemmelsen viderefører, med noen endringer som ikke er relevante her, straffeloven 1902 § 201 og den tidligere § 212 første ledd. Ordlyden i sistnevnte bestemmelse talte om «den som ved utuktig adferd i handling eller ord krenker ærbarhet», men det fremgår av forarbeidene at endringen til «den som i ord eller handling utviser seksuelt krenkende eller

annen uanstendig atferd», ikke var ment å innebære en realitetsendring. Jeg viser til Ot.prp. nr. 28 (1999–2000) side 19–20.

- (11) Den generelle forståelsen av bestemmelsen er oppsummert i Rt-2010-466 avsnitt 11 til 13. Av betydning for saken her nevner jeg følgende:
- (12) Det er ikke et vilkår at den som adferden er rettet mot, selv oppfatter den som seksuelt krenkende eller på annen måte uanstendig. Det stilles heller ikke noe krav om seksuell motivasjon hos gjerningspersonen. Men adferden må ha en seksuell tilknytning. Motivasjonen kan etter forholdene ha stor betydning, særlig når adferden i seg selv ikke nødvendigvis er av seksuell karakter. Det må foretas en samlet bedømmelse med utgangspunkt i den konkrete situasjonen og det aktuelle hendelsesforløpet.
- (13) I Rt-2010-466 fremheves det også at den nærmere grensen for det straffbare beror på en rettslig standard, det vil si at innholdet justeres over tid med utviklingen i samfunnet, særlig utviklingen i moraloppfatning. Det pekes videre på at grensen må trekkes under iaktakelse av det strafferettslige lovsprinsippet, og med det utgangspunkt at ikke enhver upassende og uønsket handling med et visst seksuelt preg rammes.
- (14) Om innholdet i samfunnets oppfatning nøyer jeg meg med å peke på at det i de senere årene har vært flere initiativer på Stortinget for en skjerpet innsats mot seksuell trakassering. Jeg nevner Innst. 208 S (2017–2018), Innst. 270 S (2020–2021) og Prop. 48 LS (2022–2023). Disse initiativene underbygger at det ikke har skjedd en utvikling de siste årene i retning av større toleranse for seksuelt pregede handlinger og utsagn overfor personer som ikke har samtykket i det.

Hendelsesforløpet

- (15) Siktede var ferdig utdannet ved Politihøgskolen i 2016 etter tidligere å ha tjenestegjort tre år i Forsvaret, blant annet i Afghanistan, med ansvar for sanitet i sin tropp. I februar 2021 var han tilkalt til Politihøgskolen i Stavern som hovedinstruktør under en sanitetsøvelse for tredjeårsstudenter. Forut for hendelsen som forelegget gjelder, og som foregikk innendørs i et klasserom, hadde studentene vært gjennom en utendørsøvelse og var kledd for dette også i klasserommet. Studentene var dermed varme og svette under leksjonen i klasserommet.
- (16) Etter å ha sett på en video ble studentene delt inn i makkerpar som skulle øve seg på å lete etter blod på en pasient, blant annet ved å føre hånden direkte over den andres hud på overkroppen og lårene. Dette var for at øvelsen skulle bli så realistisk som mulig.
- (17) Studentene hadde ikke vært klar over at de skulle ha sanitetsøvelse denne dagen. Fornærmede, som hadde tre lag med ullbekledning på seg, men ikke BH, gjorde makkeren sin oppmerksom på dette og ba ham ikke dra t-skjorten hennes helt opp under øvelsen. Dette ble overhørt av siktede, som reagerte på det og sa høyt så de andre studentene kunne høre det, «har du ikke på deg BH, vil skal jo ha sanitet».
- (18) Siktede var misfornøyd med hvordan makkeren til fornærmede gjennomførte øvelsen og påtalte dette. Da makkeren etter siktedes mening ikke tok tilbakemeldingen godt nok, ble siktede etter eget utsagn «revet med i øyeblikket». Han satte seg ned og viste hvordan det

skulle gjøres ved å føre hånden sin på huden ned over fornærmedes lår og deretter å dra den opp for å sjekke om det var blod på den. Ifølge gjerningsbeskrivelsen i forelegget ble hånden ført opp og ned på innsiden av lårene.

- (19) Tingretten fant det bevist at mens siktede gjorde dette, sa han «her er det klamt», eller «her er det klamt og kaldt», og at han etter å ha gjennomført undersøkelsen spurte fornærmede «føler du deg voldtatt nå?». Da fornærmede svarte nei, sa han «da gjorde jeg ikke jobben min godt nok».
- (20) Fornærmedes makker fortsatte deretter undersøkelsen av henne. Da han var ferdig, spurte siktede henne på nytt «føyte du deg voldtatt nå?». Hun svarte på nytt nei, og siktede sa til makkeren hennes at «da gjorde ikke du jobben din godt nok, heller».
- (21) Jeg gjør for ordens skyld oppmerksom på at tingretten i sin dom har tatt forbehold for den nøyaktige ordlyden på det som ble sagt, ved hele tiden å tilføye «eller lignende» etter sitatene. Det er imidlertid ikke anført at dette forbeholdet skulle ha betydning for den rettslige bedømmelsen.
- (22) Siktete har opplyst at han er svært opptatt av sanitet og dermed av at studentene skulle utføre undersøkelsen ordentlig. Han mente ikke noe seksuelt med uttalelsene. Spørsmålet om voldtekt og de oppfølgende kommentarene var sjargong som han kjente fra Forsvaret, og skal bety at «da har jeg ikke sjekket deg godt nok». Det siste er bekreftet av makkeren til fornærmede.
- (23) Fornærmede har forklart at hun ikke følte seg seksuelt krenket, og at siktede utførte undersøkelsen av hennes lår korrekt. Hun har imidlertid også forklart at hun ble «helt satt ut» av uttalelsene om «føyte du deg voldtatt nå», og «da gjorde jeg ikke jobben min». Hun ønsket ikke å gå videre med saken i ettertid. Makkeren hennes, som var studenttillitsvalgt og studentrådsleder på Politihøgskolen, mente imidlertid at uttalelsene var helt uakseptable og varslet om saken. Politihøgskolen sendte siktede hjem på grunn av hendelsen og valgte å oversende saken til Spesialenheten for politisaker, som utstedte forelegget.

Den konkrete rettslige bedømmelsen

- (24) Som fremholdt i Rt-2010-466 skal det altså foretas en samlet bedømmelse med utgangspunkt i den konkrete situasjonen og det aktuelle hendelsesforløpet.
- (25) Det er ikke bestridt at adferden fant sted i nærvær av eller overfor noen som ikke hadde samtykket i den, jf. vilkåret om dette i straffeloven § 298 bokstav b.
- (26) Jeg legger til grunn at det ikke var noe å si på hvordan siktede gjennomførte undersøkelsen rent fysisk. Det er med andre ord de utsagnene som siktede kom med, som eventuelt utgjør det straffbare i situasjonen. Utsagnene må imidlertid bedømmes i lys av handlingen. Undersøkelsen innebar berøring av deler av kroppen som i alle fall var i nærheten av mer intime deler. Uttalelser av seksuell karakter knyttet til handlingen kan da lettere rammes av straffeloven § 298 enn dersom de samme uttalelsene kommer i en annen sammenheng.

- (27) Det at siktede var instruktør og overordnet, og at fornærmede var hans elev og underordnede, reduserer etter mitt syn også spillerommet. Den som utsagnene er rettet til, er da i en mer sårbar situasjon enn for eksempel medstudenter imellom.
- (28) Samtidig må det også for en person i instruktørens situasjon være et visst rom for klønete og uheldige uttalelser uten at de rammes av straffeloven § 298.
- (29) Fornærmede har gitt uttrykk for at hun ikke følte seg seksuelt krenket, og siktede mente ikke noe seksuelt med uttalelsene. Som jeg har nevnt i tilknytning til Rt-2010-466, er imidlertid dette ikke til hinder for at utsagnene kan rammes av straffeloven § 298. Det er nok at utsagnet har en seksuell tilknytning. For en person i fornærmedes situasjon vil det for øvrig ikke nødvendigvis være så lett å gi uttrykk for at en instruktør og overordnet har gått over streken.
- (30) Jeg ser bort fra bemerkningen om manglende BH. Derimot finner jeg det klart at de andre utsagnene – i denne situasjonen – i varierende grad hadde en seksuell tilknytning.
- (31) Tingrettens flertall uttalte at kommentaren om at «her var det klamt», ikke hadde seksuelt preg, men mer måtte regnes som en opplysning om at fornærmede var svett. Forsvareren har anført at Høyesterett her er bundet av dette, som han har fremholdt er tingrettens bevisbedømmelse. Jeg ser det ikke slik. Tolkningen av de aktuelle ytringene er en del av rettsanvendelsen. Men domstolene kan ikke legge mer i en ytring enn det klart er grunnlag for. Jeg viser til HR-2022-1843-A avsnitt 14.
- (32) Utsagnet om at «her var det klamt», hadde etter min mening en klar dobbelt bunn. Det var ikke bare en opplysning om at fornærmede var svett, men hadde i den konkrete situasjonen også et visst seksuelt tilsnitt. Utsagnet isolert sett bringer likevel ikke siktedes adferd over grensen for det straffbare. Det skapte imidlertid en situasjon som etter mitt syn reduserer det straffrie rommet for ytterligere seksuelt ladede utsagn overfor samme person.
- (33) Deretter følger utsagnene «følte du deg voldtatt nå?» og «da gjorde jeg ikke jobben min godt nok». At disse utsagnene har en seksuell karakter, finner jeg åpenbart. Selv om alle måtte skjønne at spørsmålet om voldtekt var overdrevet, var det i alle fall etter sin ordlyd et spørsmål om fornærmede følte seg seksuelt utnyttet, og et budskap om at hun burde gjøre det etter en korrekt utført undersøkelse.
- (34) Jeg har forståelse for at det i et virkelig tilfelle kan stå om liv, og at det derfor kan være viktig å lære studentene å utføre slike undersøkelser så grundig at det kan oppleves som i nærheten av det som under andre omstendigheter ville ha vært et overgrep. Instruktøren må i en slik situasjon også kunne si klart og tydelig fra dersom han mener at studentene ikke utfører øvelsen på en tilfredsstillende måte. I den undervisningssituasjonen som siktede befant seg i, har jeg imidlertid vanskelig for å se at dette skapte et ekstra spillerom for kommentarer av seksuell karakter.
- (35) At dette skulle være sjargong i Forsvaret, legger jeg ikke vekt på. Uttrykkene faller ikke av den grunn under terskelen for det som rammes av straffeloven § 298. For øvrig må det som nevnt alltid foretas en konkret vurdering.
- (36) Som tidligere fremholdt må det være rom for klønete og uheldige uttalelser, også fra en instruktør. Jeg ser på dette som et grensetilfelle. Når spørsmålet om voldtekt og uttalelsen

om at da var ikke jobben gjort godt nok, sees i sammenheng med situasjonen forut for dette, er jeg imidlertid kommet til at disse uttalelsene er over terskelen for det som rammes av straffeloven § 298.

Konklusjon

- (37) Jeg er etter dette kommet til at lagmannsrettens rettsanvendelse er riktig, og at anken må forkastes.
- (38) Jeg stemmer for denne

D O M :

Anken forkastes.

- (39) Dommer **Sæther:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (40) Dommar **Høgetveit Berg:** Det same.
- (41) Dommer **Normann:** Likeså.
- (42) Justitiarius **Øie:** Likeså.
- (43) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.